

L'obra poètica d'Isidor Macabich

Per ISIDOR MARI

A partir del poema *A la Verge Immaculada*, escrit el 1901, als divuit anys, la poesia va ser una dedicació constant i estimada entre les moltes activitats de Mn. Macabich, per més que no arribàs a ocupar el primer lloc.

Si exceptuam, però, els articles periodístics —que són cosa tal volta més efímera i sense una finalitat estètica tan clara—, la seua creació literària es redueix pràcticament a l'obra en vers, i és aquí on es manifesta la personalitat més autèntica d'aquest home, la seua íntima manera de ser. Podem trobar-hi les idees que el movien, les passions que l'exaltaren, els sentiments que el feien vibrar, les contradiccions inevitables de tota persona humana... En resum, tot allò que va omplir la seua vida llarga. Ell mateix ho veia així, i publicà els poemes sota el títol *De mi vida*.

Es cert que normalment es pensa en la poesia com a gènere literari propi dels anys de joventut, més inclinats a la fantasia, als apassionaments, a la fogositat, però si els inicis poètics de Macabich van ser matiners i adolescents, el cos de la seua producció no és de cap manera juvenil: només cinc poemes estan escrits abans dels trenta anys, i els períodes de creació més abundant estan compresos entre els 40-60 anys i els 75-80 aproximadament. Es tracta, per tant, d'una obra de plena maduresa i, en part, de vellesa.

L'autor mateix ens diu també que són poemes publicats a la premsa local (és a dir, dirigits al públic eivissenc de manera immediata i principal), i escrits en allunyament total de lectures poètiques. Són versos fets des d'Eivissa (les excepcions, plenes d'enyorament, confirmen la regla), sobre Eivissa o per als eivissencs: aquesta limitació no sols és acceptada, sinó volguda, i explica, entre altres coses, la poca influència que hi ha en Macabich dels moviments literaris de moda a Europa, més o menys preocupats per la innovació i la ruptura d'esquemes.

14 (94)

Només la literatura castellana i la catalana graviten de forma clara sobre la poesia de don Isidor, i en determinen la dualitat bàsica: poemes en castellà (*Castellanas*) i poemes en català (*Eivissenques*). El fet d'estar escrits en una llengua o en l'altra té més implicacions de les que podria semblar. En primer lloc, ens obliga a valorar aquests dos grups en relació amb cada una de les literatures corresponents. Cada literatura és un procés en gran part independent, i les fases d'una no coincideixen mai amb les d'una altra (en aquest cas, la situació i l'evolució de la literatura castellana i la catalana del segle XX han estat ben distintes). Cada llengua, a més, és una manera peculiar de veure i d'organitzar el món; cada llengua té la seua pròpia història, que li dóna una configuració especial. Per això, la diferència entre un bloc de poemes i l'altre no és purament de llengua, sinó també temàtica i de sentiment, com veurem.

Així mateix, l'articulació cronològica dels poemes castellans i catalans és ben interessant. Després d'una etapa inicial en què uns i altres alternen en proporció aproximadament igual, entre els anys 1930 i 1936 (els de més densa producció en la nostra llengua) només un poema és redactat en castellà. Al contrari, a partir de 1937 i fins a 1950 els poemes escrits en català són molt escassos. Finalment, durant els anys cinquanta n'hi ha d'escrits en tots dos idiomes, i a partir de 1961 tota la poesia és en català, amb una sola excepció. És evident la relació que hi ha entre la major quantitat de poemes en llengua catalana i la situació històrica més o menys favorable en què es trobava aquesta. Ja veurem també que, com és lògic, els efectes de la guerra civil no es manifesten de manera tan sols quantitativa.

POESIA CASTELLANA

Avui en dia pot semblar estrany que un eivissenc tan enamorat de la seua terra i tan conscient del fet que som

Isidor Macabich amb el seu fillol, autor d'aquest treball, devers l'any 64.

nets de catalans hagués escrit en castellà una part minoritària però considerable dels seus poemes. Existeixen, però, raons socials i personals que ho expliquen.

En primer lloc —i això ja ho va senyalar el propi autor—, a Eivissa no s'havia escrit en català pràcticament res des del segle XVIII. El castellà era la llengua de cultura tradicional i la més usada a la premsa i als centres d'educació. Pensem que encara ara molta gent, per incultura o per comoditat, no sap llegir ni escriure correctament la llengua que parla. A primers de segle la situació havia de ser més greu.

Col·locat i educat dins d'aquest ambient, Isidor Macabich admirava els literats castellans i les seues obres, i estava convençut de l'essencial unitat d'esperit de tots els pobles hispànics. Seguia, per tant, la tradició i una tendència pròpia, quan escrivia en la llengua de Cervantes.

Ara bé, el bilingüisme en igualtat de condicions per una i altra llengua és una cosa impossible. La llengua que don Isidor parlava normalment, la llengua en què pensava i sentia, la que vivia interiorment, no era el castellà. El castellà era per a ell una llengua literària, apresada, i això fa que el to dels poemes sigui també literari, i que quan vol agafar un matís més íntim i familiar no hi arribi de forma plenament satisfactòria (existeix, no obstant això, algun cas excepcional, com el delicat *Salmo de la niña y el al-mendro*).

Fruit en part d'aquesta condició de llengua apresada en

les lectures i en part també del gust de l'època és la repetició d'una sèrie de figures o frases estereotipades, uns clíxés de llenguatge (per exemple: *rayos argentados, el hogar amante, suma bondad, amargo cáliz*, etc.), i possiblement també algun hipèrbaton forçat (*desde el huerto al lucir que las termina*) i la posposició dels pronoms personals (*pidote, quitómela*).

Les formes poètiques usades són també tradicionals en la major part: sonets, *liras*, romanç (heroic o de 8 síl.), etc. És més característic l'ús de combinacions de versos de mida distinta, en fragments a voltes molt musicals.

La temàtica més freqüent, de manera central o accidental, és la religiosa. Moltes poesies tenen el caràcter d'oracions en vers, com el sonet *De un luchador*. Moltes voltes també la intenció és moralista: és el cas de la faula *El escarabajo y el elefante*, comparable a les d'Iriarte o Samaniego tan popularitzades. Succeeix, però, que la finalitat religiosa o moral predomina a vegades sobre l'estètica, i el poema se'n ressent. És el mateix cas d'una sèrie de poemes o himnes d'exaltació patriòtica, escrits en plena efervescència bèl·lica, i que, des d'un punt de vista estrictament d'estètica literària, són els més desencertats.

En el moment en què el poeta prescindeix de les ideologies i les normes de conducta, i no persegueix un objectiu concret, sinó que busca sobretot la bellesa, el resultat és, en canvi, francament bo, dins del to elevat més perfecte dels clàssics castellans. Citem, per exemple, *De vuelta* —un dels

primers poemes de Macabich—, *¡Excelsior!* —la composició més celebrada—, o el primer fragment de *Ayer y hoy*.

La poesia castellana de Macabich té moments de qualitat: no voldriem haver donat una idea falsa parlant de les seues limitacions. Així i tot, la seua aportació a la literatura catalana és, en opinió nostra, molt més interessant i significativa.

POESIA CATALANA

A començaments del segle XIX, l'estat de la literatura catalana —una de les més importants de l'Edat Mitjana—, per una sèrie de raons històriques i socials, extremades amb la centralització radical de Felip V, era deplorable. Per lluitar contra aquella situació de decadència uniren els seus esforços una colla creixent d'escriptors catalans, seguits per una gran massa de lectors, cada volta més àmplia també. Va ser el moviment de la Renaixença, que es proposà tornar a convertir el català en una llengua culta i apta per a qualsevol finalitat. A la seua iniciativa, com és sabut, devem la relativa prosperitat actual de la literatura en la nostra llengua.

L'abandonament de la llengua catalana a Eivissa, del qual ja hem parlat, va durar més encara que a la resta dels Països Catalans: l'allunyament de l'illa respecte als corrents culturals ho explica. Va ser Mn. Isidor Macabich el qui va donar de nou categoria literària a la llengua dels eivissencs, seguint l'exemple de Verdaguier, a Catalunya, i de Costa i Llobera, Alcover i altres, a Mallorca.

Ara podem comprendre millor la diferència que hi havia entre escriure en castellà o català. En el primer cas es manejava una llengua feta, treballada, fins i tot desgastada per l'ús. El català, en canvi, encara que s'hagués conservat amb una riquesa notable en el poble i els seus mitjans d'expressió artística, era com una terra verge per a l'escriptor. La feina de depuració gramatical i unificació de tots els dialectes era tan vasta i tan mala de dur a terme sense una escola i uns mitjans de comunicació que hi contribuïssin, que avui en dia està molt avançada, però no llesta del tot.

L'actitud lingüística de don Isidor va canviar a mesura que les circumstàncies li ho permeteren. En principi, les seues poesies estaven escrites en el dialecte eivissenc (per més que, com ha dit M. Villangómez, també fa servir paraules no pròpies del parlar de l'illa). La raó d'aquesta actitud era, com diu el mateix autor, el desconeixement general a Eivissa del català literari. A poc a poc va acceptar, però, les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, i va fer-se més conscient de la necessitat d'una llengua unitària. De tota manera, no va abandonar del tot (no era necessari) el nostre dialecte, en el qual va escriure algun poema; també va mantenir en el seu llenguatge literari formes gramaticals i lèxiques pròpies de la nostra illa, però ja amb un criteri molt més integrador. Les opinions radicals del filòleg mallorquí Mn. Antoni M. Alcover, que Macabich conegué personalment i admirà, pesaren sens dubte sobre el poeta eivissenc, però a la fi van ser matisades.

Amb independència ja del caràcter dialectal o unitari de la llengua, els poemes del nostre desaparegut canonge van des del to més popular a una expressió estilísticament més

Macabich, a primers de segle, en una de les seues activitats entre la joventut.

elaborada i exigent, amb una qualitat a voltes molt gran en diversos punts de la gradació. Les vacil·lacions que poden trobar-se en el llenguatge, en la forma de mesurar els versos o en el timbre de les vocals que rimen, són mínimes, i comprensibles pel caràcter inicial quasi absolut de la seua poesia.

Les formes són molt variades, i sovent originals, a base de combinar versos de llargària desigual que rimen de moltes maneres diferents. Hi ha, això sí, romanços, cançons amb tornada, i goigs, però en general l'actitud formal és de llibertat. Potser la manca de tradició poètica catalana influeix en aquest sentit.

La temàtica és coincident en part amb la dels versos castellans: hi ha un gran nombre de poemes religiosos i moralitzadors. La varietat és aquí, en canvi, molt més grossa, i és especialment important una massa de poemes on està present Eivissa, el seu paisatge, la seua història, les seues gents, i que no té paral·lel entre els poemes castellans. És aquí on els lectors eivissencs podem identificar-nos més amb el nostre escriptor. Qui no reviu Eivissa, llegint *Flors d'ametller*, *S'aufabeguera* o *L'Ascensió*?

Són aquests poemes, dedicats a la nostra illa i que ens parlen tan sovent de les flors que hi neixen, una de les millors mostres de la poesia de Macabich, al costat de composicions més esquemàtiques, com a pinzellades: per exemple, les *Vesprals I i II*. Fins i tot el tema amorós és bellament evocat en el poema *De romiatge*, i entre els versos de circumstàncies, que responen a un objectiu concret i solen ser de qualitat inferior, podem trobar-ne un de tan aconseguit com *Pensant en el Corpus d'Eivissa*.

La poesia catalana de Mn. Isidor Macabich —pròxima unes voltes a la de Verdaguier, i unes altres a Costa i Llobera o a les evocacions plenes d'enyorament de Joan Alcover—, té, a part del seu valor estètic, una significació especial: representa la incorporació d'Eivissa a la literatura catalana, i descobreix a tots els eivissencs que la llengua que parlen és el seu millor mitjà d'expressió. És una herència a la qual hem de saber respondre amb un agraïment actiu.

ISIDOR MARI